

1103

ΛΙΝΟΥ ΠΟΛΙΤΗ

ΚΑΘΗΓΗΤΟΥ ΤΗΣ ΝΕΑΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑΣ ΤΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

ΕΙΣΗΓΗΣΗ
ΣΤΟ Β.' ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ
ΤΩΝ ΞΕΝΩΝ ΣΧΟΛΕΙΩΝ

Ἀνάτυπον ἀπὸ τὰ πρακτικὰ τοῦ Β' Παιδαγωγικοῦ Συνεδρίου
Λειτουργῶν Μ. Ἐκπαίδευσως Ξένων Σχολείων (13-15 Σεπτεμβρίου 1962).

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ 1962

78

78

ΛΙΝΟΥ ΠΟΛΙΤΗ

ΚΑΘΗΓΗΤΟΥ ΤΗΣ ΝΕΑΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑΣ ΤΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

ΕΙΣΗΓΗΣΗ
ΣΤΟ Β.΄ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ
ΤΩΝ ΞΕΝΩΝ ΣΧΟΛΕΙΩΝ

Άνάτυπον από τὰ πρακτικά τοῦ Β' Παιδαγωγικοῦ Συνεδρίου
Λειτουργῶν Μ. Ἐκπαιδεύσεως Ξένων Σχολείων (13-15 Σεπτεμβρίου 1962).

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΑΛΕΞ ΔΗΜΑΡΑ

ΕΡΓΑΣΤΗΡΙ ΙΣΤΟΡΙΑΣ
ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ 1962

ΚΟΛΛΗΤΑΓΗ
ΜΑΡΤΙΝΟΣ ΜΕΛΛΗΣ

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ
ΣΤΗΝ ΕΚΔΟΣΗ
ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

Κύριοι Συνάδελφοι,

Είναι άξιος συγχαρητηρίων ό Γενικός Έπιθεωρητής τών Ξένων και Μειονοτικών Σχολείων κ. Δ. Μαντζουράνης, πού, άκούραστος πάντα, ύστερ' άπό τήν όργάνωση πέρσει του Α' παιδαγωγικού συνεδρίου με θέμα τά προβλήματα τής εφηβικής ήλικίας, όργανώνει τώρα και τουτο τó Β' συνέδριο μ' ένα θέμα άπό τά πιό κατερά τής Παιδείας μας, του μαθήματος τών Νέων Έλληνικών.

Έγώ ειδικά τόν εύχαριστώ ιδιαίτερα, πού με προσκάλεσε νά λάβω ένεργό μέρος σέ τουτο τó συνέδριο. Δέχτηκα με μεγάλη προθυμία τήν εύγενική πρόσκληση, γιατί μου δίνεται έτσι ή ευκαιρία νά επικοινωνήσω - άμεσα και, έλπίζω, δημιουργικά - με τούς Συνάδελφους τής Μέσης. Γενικά ή ανταλλαγή άπόψεων άνάμεσα στο Γυμνάσιο και στο Πανεπιστήμιο για ένα θέμα, πού είναι και τó άντικείμενο τής έδρας τής Νέας Έλληνικής Φιλολογίας στο Πανεπιστήμιο, πρέπει ν' άποδώση γόνιμους καρπούς.

Τό μάθημα τών Νέων Έλληνικών εισήχθη πολú νωρίτερα στα Γυμνάσια άπ' ό,τι ή αντίστοιχη έδρα στα Πανεπιστήμια. Στο Πανεπιστήμιο Αθηνών ή έδρα καταλαμβάνεται για πρώτη φορά τó 1925, τó Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, πού ή εύγενική ψυχή του ίδρυτή του, του Άλέξανδρου Παπαναστασίου, τó όραματίσθηκε όχι μόνο κέντρο άνώτερο πνευματικό για όλη τή Βόρειο Έλλάδα, αλλά και νεωτερικότερο και πιό πρωτοπόρο, όρισε άπό μιάς άρχης, άπό τή σύστασή του, ιδιαίτερη έδρα για τή Νέα Έλληνική Φιλολογία. Άλλά τó Πανεπιστήμιο, όπως είναι γνωστό, άρχισε νά λειτουργή μόνο άπό τó ακαδημαϊκό έτος 1926 - 27.

Από λεπτά πρέπει νά σταματήσουμε εδώ, για νά φέρουμε τιμητικά στη μνήμη μας τίς μορφές τών δύο πρώτων πανεπιστημιακών διδασκάλων στίς καινούργιες έδρες, τών Αθηνών και τής Θεσσαλονίκης, του Νίκου Βέη και του Γιάννη Αποστολάκη - πού στάθηκαν και τών περισοτέρων άπό έμάς οί άμεσοί δάσκαλοι. Και για τόν έναν και για τόν άλλον άκούγονται πολλές φορές αίστηρες - ή και άδικες - κρίσεις. Έγώ όμως θυμώμαι πάντα μ' εδνωμοσύνη τά μαθήματα του Νίκου Βέη: ήταν ό πρώτος πού μās άποκάλυψε τίς βυζαν-

λίωση στο Πανεπιστήμιο. 'Αλλά έδω χρειάζεται μια ριζική αναδιάρθρωση του πανεπιστημιακού προγράμματος, γιατί με τη διάρθρωση τη σημερινή ή προσθήκη μιάς ακόμη έδρας θα σημάνη μια παραπάνω επιβάρυνση στο τόσο κιόλας παραφορτωμένο πρόγραμμα.

Τήν αναδιάρθρωση τήν έχει προτείνει ή Φιλοσοφική Σχολή του Πανεπιστημίου πριν από δέκα δλόκληρα χρόνια. Είναι μια απόφαση που πάρθηκε όμόφωνα και που κατανέμει τó βάρος τών μαθημάτων και ζητά - όσο είναι δυνατόν - μια περισσότερο έπιστημονική έμβάθυνση στο κάθε μάθημα. Ουσιαστικά ή Σχολή έπανήλθε στο παλαιό σύστημα, που είχε πολύ ίκανοποιητική απόδοση στα πρώτα χρόνια τής λειτουργίας του Πανεπιστημίου. Ζητούμε (άντι για τó σημερινό άδικαίωτο σχήμα: τμήμα φιλολογικό - τμήμα ιστορικό - αρχαιολογικό) να καθιερωθή και πάλι τó πτυχίο τής Φιλοσοφικής Σχολής με τις πέντε ειδικότητες: Κλασσικής Φιλολογίας, Μεσαιωνικής και Νεωτέρας Έλλην. Φιλολογίας, 'Ιστορίας, 'Αρχαιολογίας, Φιλοσοφίας και Παιδαγωγικής. 'Η απόφαση τής Φιλοσοφικής Σχολής χρονολογείται από τó 1952. Γιατί ως τώρα δέν πραγματοποιήθηκε είναι άλλη ιστορία: μπλέχτηκε στα γροανάζια τής κρατικής μηχανής και είναι δύσκολο να ξεμπλέξει.

Κάποτε όμως ó Νόμος θα ψηφισθή. Και τότε θα μπορέση να δογανωθή καλύτερα ή ειδικότητα τής Μεσαιωνικής και τής Νεώτερης Έλληνικής Λογοτεχνίας και ν' ανταποκριθή στις τόσες ανάγκες που παρουσιάζονται και στις περισσότερες που θα παρουσιαστούν. Θα μπορούμε να έχουμε φιλόλογους ειδικευμένους στα Νέα Έλληνικά, ανθρώπους που και ή εσωτερή τους κλίση θα τούς έχη φέρει σ' αυτή τήν ειδίκευση, και στα χρόνια τών σπουδών τους θα τούς έχη δοθή ή ευκαιρία ν' ασχοληθούν περισσότερο με τά νεοελληνικά ζητήματα που τούς ενδιαφέρουν.

'Αλλά ή μεταρρύθμιση πρέπει να ολοκληρωθή με μια άλλη ριζικότερη στη Μέση Παιδεία. 'Ηρθε νομίζω ó καιρός που πρέπει να ζητήσουμε και για τούς πτυχιούχους τής Φιλοσοφικής Σχολής μια διαφοροποίηση, όπως έχει γίνει για τούς πτυχιούχους τής Φυσικομαθηματικής: όπως διορίζονται μαθηματικοί, φυσικοί, φυσιογνώστες, έτσι θα διορίζονται: κλασσικοί φιλόλογοι, νεοελληνιστές, ιστορικοί. Ζητούμε ίσως πολλά; Είναι πράγματα που δέν μπορούν να πραγματοποιηθούν παρα σέ πολú άπώτερον μέλλον; 'Ισως. "Όμως αί άπαιτήσεις σέ όλους τούς κλάδους σήμερα στρέφονται σέ ειδικευμένο ανθρώπινο ύλικό: ειδικευμένους τεχνίτες, ειδικευμένους έπιστήμονες. 'Έχου-

με πολλά να κάμουμε και για να πετύχουμε πρέπει να ξέρονμε καλά τη δουλειά μας, την ειδικότητά μας.

Το Πανεπιστήμιο - ως ποιμε στην περίπτωση μας η Φιλοσοφική Σχολή - παρέχει στη Μέση Έκπαίδευση το εκπαιδευτικό προσωπικό: σήμερα γενικά τόν φιλόλογο, πού θα διδάξει άδιακρίτως αρχαία, νέα, ιστορία, τὰ φιλοσοφικά μαθήματα (άκόμα και στὰ δύο πτυχία πού υπάρχουν σήμερα δέν γίνεται καμιά διάκριση), αύριο (ως ελπίζουμε) τόν περισσότερο ειδικευμένο. Δέν είναι μόνο αυτό: και οί απόφοιτοι τής Φιλοσοφικής Σχολής άποροφώνται σχεδόν άποκλειστικά από τη Μέση Έκπαίδευση. "Αν αφαιρέσουμε ένα μικρό ποσοστό πού θα τραπή στην 'Αρχαιολογική ύπηρεσία κί' ένα άλλο άκόμα μικρότερο πού θα έργασθῆ στὰ λίγα έπιστημονικά ιδρύματα (κυρίως στην 'Αθήνα: τὸ Λεξικό και τ' άλλα άρχεία τής 'Ακαδημίας), ἢ τούς λίγους βοηθούς έδρων στὸ Πανεπιστήμιο (τελευταία τὸ Β.Ι.Ε. εξασφαλίζει θέση και σέ άλλους άποφοίτους τής Σχολής με έπιστημονικά και έρευνητικά ενδιαφέροντα) - τὸ μεγαλύτερο, τὸ πολὺ μεγαλύτερο ποσοστό (δέν εξετάζω αὐτὴ τὴ στιγμή αν είναι τὸ 80 ἢ τὸ 90 ἢ τὸ 95%) θὰ τὸ άποροφήση ἢ Μέση Παιδεία. 'Όστόσο τὸ Πανεπιστήμιο είναι ἴδρουμα έπιστημονικό, και θὰ είναι ὄλεθρο αν πάψη να είναι. Τὸ ὅτι οί απόφοιτοί του γίνονται σχεδόν ὅλοι καθηγητές στὸ Γυμνάσιο δέν σημαίνει πὸς πρέπει τὸ Πανεπιστήμιο να μετατραπῆ σέ μιά επαγγελματική Σχολή μορφώσεως τῶν στελεχῶν τής Μέσης Παιδείας. 'Εκείνο πού καλεῖται να δώσει είναι έναν ἄρτιο και ὄλοκληρωμένο έπιστημονικό και φιλολογικό ὄπλισμό, να διαμορφώσει τὴν αὐτοτελῆ προσωπικότητα τοῦ μορφωμένου ἀνθρώπου, πού θα μπορῆ υπεύθυνα και μόνος του ν' ἀντικρύξει και να ἐπιλύη τὰ διάφορα ζητήματα - στην έπιστήμη του, αν ἀκολουθήση έπιστημονικό στάδιο, στὸ σχολείο, αν ἀκολουθήση τὸ καθηγητικό - ὄχι να δώσει οδηγίες διδασκαλίας ἢ εἰδικές για τὴν κάθε περίπτωση συνταγές. Τὸ Πανεπιστήμιο δέν είναι φροντιστήριο, είναι παιδευτήριο.

Αὐτὸ φυσικά για ὅλα τὰ μαθήματα - και για τὴ νέα ἑλληνική φιλολογία. 'Ο πανεπιστημιακὸς καθηγητῆς τής ἔδρας αὐτῆς ἔχει πρὶν ἀπ' ὅλα τὴν ὑποχρέωση να καταρτίσει έπιστήμονες φιλόλογους νεοελληνιστές, να τούς ὠθήσει πρὸς τὴν ἔρευνα στὸ πεδίο αὐτό, να ετοιμάσει τὸ φυτώριο τῶν νέων πού θα ἔρευνήσουν και θα καλλιεργήσουν τὸ ἀκόμα σέ πολλά σημεία παρθένο δάσος τῶν νεοελληνικῶν σπουδῶν και θα μᾶς δώσουν τίς φροντισμένες φιλολογικῆς εργασίες, μακριά από

τόν έραστειχισμό, τήν άπλή (καί εύζολη) κριτική, άκόμα και τό «δοκιμιο», πράγματα πού εύδοκιμούν άκόμα περισσά στήν περιογή τής νεοελληνικής φιλολογίας. Καί τό δάσκαλο, θά μου πήτε, και τό σχολείο; Θά τ' άγνοήση όλότελα; Τό γεγονός ότι τά 80 ή τά 95% τών άποφοίτων θά γίνουν καθηγητές στή Μέση Έκπαίδευση και θά διδάξουν εκεί και τά Νέα Έλληνικά, δέν θά τό λάβη καθόλου ύπόψη; Πώς όχι; Άλλά ή άύστηρη έπιστημονική φιλολογική κατάρτιση είναι και για τόν καθηγητή τής Μέσης ή καλύτερη προπαρασκευή, τού δίνει στα χέρια τό καλύτερο όπλο. Άρχει, βέβαια, ή διδασκαλία νά μη φτάση στό άλλο άκρο και νά γίνη έξαντλητικά ειδική. "Όσο άδιανόητο και κομικό θά ήταν νά παίρναμε στό Πανεπιστήμιο τά νεοελληνικά άναγνώσματα τού Γυμνασίου (αυτά τά πανάθλια άναγνωστικά πού ξέρετε) και αυτά νά έρμηνεύαμε, άλλο τόσο άπαράδεκτο θά ήταν νά περιορίζοταν ή πανεπιστημιακή διδασκαλία όλα τά χρόνια στήν έξαντλητική διερεύνηση μιās έποχής μονάχα (άνατρέχοντας σέ πηγές, έρευνώντας άνέκδοτα άρχεία), ή στόν ύποδειγματικό καταρτισμό τού κριτικού ύπομνήματος ένός έργου κρητικού θεάτρου. Άνάμεσα στα δύο αυτά άκρα εύκολο είναι νά βρεθή τό μέσο, πού και τήν άύστηρη έπιστημονική κατάρτιση και τήν άνεξάρτητη έρευνα δέν θά προόσση, και τόν μελλοντικό καθηγητή τού Γυμνασίου δέν θά τόν άφήση άβοήθητον.

Οί σπουδές στή Φιλοσοφική Σχολή διακορύνονται σήμερα -όπως είναι γνωστό -σέ δύο κύκλους: τά δύο πρώτα έτη είναι, θά λέγαμε, προπαρασκευαστικά, τά μαθήματα είναι κοινά για όλους: στόν δεύτερο κύκλο έπέρχεται ό διαχωρισμός ανάμεσα στό φιλολογικό και στό ιστορικο-αρχαιολογικό τμήμα. Στόν πρώτο κύκλο ό φοιτητής είναι ύποχρεωμένος ν' άκούση όλους και όλα: φιλολογία: αρχαία, μεσαιωνική, νεώτερη; γλωσσολογία: λαογραφία: ιστορία: αρχαία, βυζαντινή, νεώτερη, ευρωπαϊκή; αρχαία τέχνη, βυζαντινή, τώρα και νεώτερη φιλοσοφία. Σύστημα έξοχο, έντελώς πρωτότυπο (δέν ξέρω άλλο Πανεπιστήμιο πού νά τό εφαρμόζη), με ένα σίγουρο άποτέλεσμα: πώς ό φοιτητής μαθαίνοντας πολλά δέν μαθαίνει ούσιαστικά τίποτα. Στόν δεύτερο κύκλο γίνεται προσπάθεια για κάποια ειδικευση, για κάποιο προχώρημα πρós τό βάθος - κι' έδώ όμως τό σύστημα δέν έπιτρέπει τό προχώρημα αυτό νά είναι όσο θά έπρεπε ικανοποιητικό.

Στή νέα ελληνική φιλολογία: στόν πρώτο κύκλο (τόν προπαρασκευαστικό) διδάσκω ένα μάθημα ιστορίας τής νέας ελληνικής φιλολογίας: αρχίζουμε από τις πρώτες αρχές (τό έπος τού Διγενή Άκρί-

τα) και φτάνουμε (είναι ζήτημα χρόνου) ως τον Παλαμά ή κάπως πιο ύστερα. Το μάθημα ολοκληρώνεται στα δύο χρόνια. Το θεώρησα απαραίτητο, προτού καταπιαστούμε με θέματα ειδικότερα και με το κυριότερο μέλημα της πανεπιστημιακής διδασκαλίας, πού είναι τα κείμενα, ν' αποκτήσουν οι φοιτητές μια γενική θεώρηση της πορείας της λογοτεχνίας μας, ώστε στον δεύτερο κύκλο να είναι εύκολη πιά η τοποθέτηση του κάθε έργου και του κάθε συγγραφέα. Παράλληλα ο φοιτητής είναι υποχρεωμένος να διαβάσει μόνος του τα σπουδαιότερα κείμενα - ή μια έκλογή - από τους συγγραφείς πού αναφέρθηκαν στο μάθημα.

Και κάτι άλλο κάνουμε - μόνο στο πρώτο έτος: συστηματικές ασκήσεις στον γραπτό λόγο. «Εκθέσεις ιδεών» θα λέγαμε στη γυμνασιακή γλώσσα, «θεματογραφικές ασκήσεις στα νέα ελληνικά» τις ονομάζουμε με την πανεπιστημιακή όρολογία. Γυμνασιακή περισσότερο επιμόρφωση, παρά μόρφωση πανεπιστημιακή. 'Απαραίτητη όμως, δυστυχώς, για να μη κάποιια τάξη στην αναρχία πού επικρατεί σήμερα.

Το κέντρο του βάρους της διδασκαλίας πέφτει στον δεύτερο κύκλο (στο 3ο και το 4ο έτος των σπουδών). 'Εδώ ερμηνεύουμε και αναλύουμε κείμενα: Σολωμό, Παλαμά, 'Ερωφίλη, 'Ερωτόκριτο, Σικελιανό, Σεφέρη. Το φορτωμένο πρόγραμμα δεν αφήνει περιθώρια παρά για 1, το πολύ 2 ώρες την εβδομάδα. Παράλληλα σ' ένα δίωρο φροντιστήριο γίνεται πιά, από τους ίδιους τους φοιτητές, συστηματική έρμηνεία και ανάλυση ποιητικών είτε πεζογραφικών κειμένων. 'Εδώ πέφτει το βάρος όλου του μαθήματος (της παραδόσεως του φροντιστηρίου), στην αναστροφή με τα κείμενα και με τα πολλαπλά προβλήματα πού γεννοῦν.

Γι' αυτό και το κύριο βάρος της δοκιμασίας το δίνω στη γραπτή πτυχιακή εξέταση. Στο Πανεπιστήμιο των 'Αθηνών, ενώ την προβλέπει ο Νόμος, ή εξέταση αυτή έχει καταργηθῆ. Δέν ξέρω για ποιό λόγο, νομίζω όμως πως ή ενέργεια αυτή δέν ήταν σωστή. Γιατί ή γραπτή πτυχιακή εξέταση αποτελεί ίσια - ίσια τή δοκιμασία πού θα δείξῃ ἂν ο φοιτητής απέκτησε τήν ικανότητα ν' αναλύῃ σωστά ἕνα νεοελληνικό κείμενο. Στους εξεταζομένους δίνεται ἕνα κείμενο ποιητικό (διαλεγμένο, φυσικά, ὥστε νά εἶναι ἀρκετά δύσκολο καί νά προσφέρεται σέ ἀνάλυση) καί τούς ζητεῖται πρῶτα μία ἐρμηνεία (ἔπουν θά ἐξουδετερωθοῦν κυρίως οἱ γλωσσικές δυσκολίες) καί προπάντων μία ἀνάλυση: τί ἔχουν νά ποῦν, τί παρατηρήσεις ἔχουν νά κάμουν ἀπάνω στό κείμενο αὐτό. 'Εξέταση δύσκολη, γιατί προϋποθέτει ικα-

νότητες (και φυσικά καθόλου απομνημόνευση) - ικανότητες όμως οι οποίες έγινε προσπάθεια να ασκηθούν κατά τα δύο τελευταία έτη των σπουδών.

Έκείνο που είναι σόλοικο μονάχα είναι που την άσκηση αυτή και τη δοκιμασία την υφίστανται μόνο όσοι ακολουθούν το φιλολογικό πτυχίο οι του ιστορικο-αρχαιολογικού μένονν με την προπαρασκευαστική μόνο εργασία που έγινε στον πρώτο κύκλο. Κι' όμως και οι απόφοιτοι του ιστορικο-αρχαιολογικού πτυχίου, όταν διοριστούν, θα διδάξουν, χωρίς καμιά απολύτως διάκριση τα ίδια μαθήματα με τους φιλόλογους, επομένως και τα Νέα Έλληνικά· ενώ ουσιαστικά θα είναι - από πλευρά πανεπιστημιακή - άπροπαρασκευοι.

Η αναστροφή με τα κείμενα, ή συστηματική άσκηση στην ερμηνεία και στην ανάλυση, ή αντιμετώπιση των προβλημάτων που γεννούν - καλύτερα : ή θέση πρώτα και ή αντιμετώπιση ύστερα των προβλημάτων - ενώ ανταποκρίνονται πρώτιστα στους αυστηρά επιστημονικούς και φιλολογικούς σκοπούς της πανεπιστημιακής έδρας - άποτελούν συνάμα και την καλύτερη προπαρασκευή για τη διδασκαλία του μαθήματος των Νέων Έλληνικών στο Γυμνάσιο. Γιατί ουσιαστικά, κείμενα νεοελληνικά καλείται να διδάξη και ο Καθηγητής του Γυμνασίου· να τα διδάξη, δηλ. να τα ερμηνεύσει και να τα αναλύσει.

Είναι κάτι που συχνά το επαναλαμβάνω στους μαθητές μου : σταθήτε μόνοι σας μπροστά στο κείμενο, αντιμετώπιστε το στοχαστικά, βυθισθήτε στη μελέτη του, προσπαθήστε να έμβυθύνετε στο νόημά του, στη δομή του λόγου του. Και τότε θα δήτε ξαφνικά από μόνο του το ποίημα ή το πεζογράφημα ή το όποιο κείμενο να σάς ανοίγει τα μυστικά του : μια λέξη έδω με ιδιαίτερη σημασία, ένας ένικος αντί για πληθυντικό, μια άνω τελεία τοποθετημένη στην κατάλληλη θέση μάς αποκαλύπτουν ξαφνικά, αδηόρητα, τη βαθύτερη πορεία του λογοτέχνη, το δημιουργικό γίνεσθαι του έργου. Ανακαλύπτουμε όμορφιές που δέν τις ύποψιαστήχαμε, είςχωροϋμε σέ αποχρώσεις που δέν τις διαλογιστήχαμε, κατανοοϋμε μ' ένα λόγο βαθύτερα το λογοτέχνημα. Χρειάζεται τίποτ' άλλο; 'Ο καλός δάσκαλος θα ξέρη να καθοδηγήσει τους μαθητές του να θροϋν κι' αυτοί, μόνοι τους ή με την άφανή του καθοδήγηση, τα ίδια ή άλλα μυστικά - και να κατανοήσουν έτσι και να χαροϋν πληρέστερα το λογοτέχνημα.

Μόνο ένα πρέπει να προσέξουμε : να μήν προσπαθήσουμε να εκβιάσουμε μια άπάντηση· αν πλησιάσουμε το κείμενο με έτοιμα εκ των προτέρων καλούπια ή με μια εύκολη όξύνοια ή εύφνία, το λογοτέ-

χνημα, σά μερικά θαλασσινά ὄστρακα, θά κλείνεται πεισματικά καί δέν θ' ἀνοίγη. Πρέπει νά τὸ πλησιάσουμε ἀβίαστα, μὲ τὴν ἀδολή προπάντων καί εὐλικρινή ἔφεση νά τὸ καταλάβουμε - καί τότε (ὅπως εἶπα) πλόσια θά ἔρθῃ ἡ ἀνταμοιβή.

Προτοῦ τελειώσω θά ἐπιθυμοῦσα ὅμως νά τονίσω κάτι ἄλλο. Δὲν θάθελα - πρὸς Θεοῦ - νά νομιστῇ πὼς ἀνοίγω ἔτσι τὸ δρόμο πρὸς τὴν ἀσυδοσία καί τὴν ἀνθαιρεσία, πρὸς τὴν ἀποφυγὴ ἐνὸς κάποιου κανόνος, τὴν ἔλλειψη κάθε μεθόδου. Ἔχει καί ὁ τρόπος αὐτὸς τοὺς κανόνες καί τὴ μέθοδό του - δέν μπορούμε τώρα νά μποῦμε σὲ λεπτομέρειες. Ἐκεῖνο ἀντίθετα πού θεωρῶ ἀπαραίτητο εἶναι οἱ ἀναλύσεις αὐτὲς τῶν κειμένων νά ἐντάσσονται - στὸν ἀνώτερο τουλάχιστον γυμνασιακὸ κύκλο - σὲ μιὰ ἀκριβέστερη γνώση τῆς ἱστορίας τῆς λογοτεχνίας μας, τῶν λογοτεχνικῶν εἰδῶν καί τῶν λογοτεχνικῶν ροπῶν. Τὰ παιδιὰ τῆς 4ης, 5ης καί 6ης Γυμνασίου θά πρέπει νά ἔχουν κάποια ἰδέα τί εἶναι παραρρησιμὸς ἢ συμβολισμὸς, τί εἶναι ἠθογραφικὸ διήγημα ἢ φιλοσοφικὸ δοκίμιο. Δὲν μπορούμε μὲ τὸν ἴδιο τρόπο νά σταθοῦμε μπροστὰ στὸν Δροσίνη ἢ στὸν Σολωμό, δέν μπορούμε νά μὴν κάουμε συνειδητῇ στὸ παιδί τὴ διαφορὰ ἀνάμεσα στὸν λόγο τοῦ Κοραῖ, τοῦ Παπαρηγοπούλου ἢ τοῦ Παπανούτσου. Φοβοῦμαι πὼς πολλὲς φορὲς ἀστοχοῦμε, γιατί ἀντικρύζουμε τὸ κάθε κείμενο μεμονωμένο, καί, μὴν ἔχοντας νά ποῦμε τίποτα, καταφεύγουμε στὰ κοσμητικὰ ἐπίθετα, τίς μεταφορὲς καί τίς παρομοιώσεις - πού εἶναι τίς περισσότερες φορὲς προϊόντα ἀμηχανίας. Στὴν ἴδια ἀμηχανία θά βρισκόμουν, ὁμολογῶ, κι' ἂν ἔπρεπε νά ξεναγήσω μέσα σ' ἓνα μουσεῖο χωρὶς νά ξέρω ἢ ἐγὼ ἢ οἱ ἀκροατές μου τίποτα ἀπὸ ἀρχαιολογία ἢ ἱστορία τῆς τέχνης. Θὰ στεκόμουν μὲ ἀμηχανία μπροστὰ στὸ κάθε ἄγαλμα ἢ τὸν κάθε ζωγραφικὸ πίνακα καί τὸ πολὺ - πολὺ νά ἔβρισκα πόσο «φρυσικὰ» ἢ «ζωντανὰ» ἔχει ἀποδώσει τίς λεπτομέρειες ὁ καλλιτέχνης ἢ ὁ ποιητὴς «ἐκφραση» ἔχει τὸ τάδε πρόσωπο καί ἄλλα τέτοια προϊόντα ἀμηχανίας κι' αὐτά. Ἄν ὅμως ἤξερα νά τοὺς δεῖξω τίς διαφορὲς πού ἔχει ἓνας κοῦρος γύρω στὸ 600 κι' ἓνας ἄλλος γύρω στὸ 500 π.Χ., ἂν μπορούσα ἀκόμα νά θυμίσω στοὺς ἀκροατές μου τί σημαίνει γιὰ τὴν ἱστορία τῆς Ἑλλάδος (καί γιὰ τὴν ἱστορία τοῦ κόσμου) τὸ 600 καί τὸ 500 π.Χ., ἂν πάλι τοὺς καθιστοῦσα προσεκτικὸς στὶς διαφορὲς πού ἔχει ὁ πίνακας αὐτὸς τοῦ Ἰταλοῦ ζωγράφου ἀπὸ τὸν ἄλλον τοῦ Φλαμανδοῦ ἢ τοῦ Γερμανοῦ, ἂν εἶχα κάτι νά τοὺς πῶ γιὰ τὸν ρομαντισμὸ ἢ τὸν ἱμπρεσιονισμὸ - τότε δέν θά εἶχα καμιὰ ἀμηχανία καί - πὸ σπουδαιότερο - θά ἔκανα τοὺς ἀκροατές μου νά

κατανοήσουν περισσότερο και ν' απολαύσουν τὸ κάθε ἔργο τέχνης. Θὰ εἶχα ξεπεράσει τὸ προεπιστημονικὸ στάδιο τῆς ἀμηχανίας καὶ τοῦ αὐτοσχεδιασμοῦ καὶ θὰ κινούμουν σὲ μιὰ περιοχὴ ἐπιστημονικὴ καὶ γόνιμη.

Φοβοῦμαι ὅμως, Κύριοι Συνάδελφοι, ὅτι ἔτσι μπαίνουμε σὲ λεπτομέρειες - καὶ μιὰ εἰσήγηση δὲν πρέπει νὰ φτάνη ὡς ἐκεῖ καὶ κάτι ἄλλο πρέπει ν' ἀποφεύγη μιὰ εἰσήγηση: νὰ εἶναι μακριά, ὅπως φοβοῦμαι πὼς ἔγινε τούτη. Ἄς σταματήσουμε λοιπὸν κι' ἄς περιμένουμε ἀπὸ τοὺς εἰσηγητὲς τῶν εἰδικῶν θεμάτων καὶ ἀπὸ τὴ συζήτηση ποὺ θ' ἀκολουθήσει νὰ ξεκαθαρίσουν ὀρισμένες λεπτομέρειες. Πρὸσωπικὰ περμένω νὰ μάθω πολλὰ ἀπὸ τὴν πείρα σας καὶ τὴν καθημερινή σας ἀπασχολήση μὲ τὰ προβλήματα αὐτά. Θὰ ἦταν μεγάλη μου χαρὰ ἂν μπορέσω νὰ προσφέρω κι' ἐγώ, σὲ ἀντάλλαγμα, κάτι ἀπὸ τὴν δική μου πείρα.

